

Eesti tubaka- ja alkoholikahjude vähendamise koja kommentaar „Alkoholitarvitamise vähendamise arengusuunad 2025–2035“ dokumendile

Eesti tubaka ja alkoholikahjude vähendamise koda (ETAK) tunnustab Sotsiaalministeeriumi ja partnerite tööd „Alkoholitarvitamise vähendamise arengusuunad 2025–2035“ koostamisel. Tegemist on tõenduspõhise ja tervikliku strateegiaga, mis võtab arvesse varasemate meetmete mõju ja rahvusvahelisi soovitusi (WHO, OECD). Toetame dokumenti kui olulist sammu edasi Eesti rahva tervise ja alkoholikahjude vähendamise teel. Samas soovime juhtida tähelepanu mõningatele puudujääkidele ja nõrkustele, mida tuleks kaaluda strateegia täiendamisel, et tagada maksimaalne mõju järgmise kümne aasta jooksul.

Positiivsed küljed ja toetus

1. **Tõenduspõhine lähenemine:** Tervitame strateegia tugevat seotust WHO ja OECD soovitustega. Eriti oluline on aktsiiside järkjärguline tõstmine ja alkoholi taskukohasuse vähendamine, mis on rahvatervise seisukohast üks kõige mõjusamaid meetmeid.
2. **Dokument rajaneb õigetel lähtekohtadel:** Peame tähtsaks, et alkoholipoliitika rajaneks faktipõhisel alusel, olles vaba müütidest ning ei lähtuks isiklikest arvamistest ja uskumistest.
3. **Strateegiline fookus noorte ja laste kaitsele:** On äärmiselt oluline, et noorte alkoholitarvitamise ennetamisele pööratakse olulist tähelepanu, sealhulgas varajaste sekkumiste ja koolikeskkonna mõjude kaudu.
4. **Varajase sekkumise ja ravi parandamine:** Toetame püüdusi vähendada varakult alkoholi kuritarvitamist ning parandada alkoholisõltuvuse raviteenuste kättesaadavust ja kvaliteeti.
5. **Litsentsisüsteemi taastamine:** Peame plaani üheks olulisimaks osaks müügilubade süsteemi kehtestamist, mis annab tugeva aluse nii vastutustundlikumale müügikeskkonnale kui ka järelevalvele.

Potentsiaalsed puudujäägid ja parandusettepanekud

1. **Aktsiisipoliitika ambitsioonikus:**
 - Aktsiiside järkjärguline tõstmine on positiivne ja selle sidumine inflatsiooniga oluline samm, et hoida ära alkoholi taskukohasemaks muutmist. Oluline on tulevikus seda tõendatult efektiivset meetet kasutada sihitumalt ning teadlikumalt. Siinemaani on Eesti alkoholiaktsiisi poliitika olnud kaootiline ning ei oma enamjaolt tõenduspõhist arusaamist, mis oleks optimaalne hinnatase, mis aitaks lisaks eelarve täitmisele saavutada täpsemalt ka rahva tervise eesmäärke.
 - 2025. aasta eelarve otsustamisel aset leidnud diskussioon ning protsess alkoholiaktsiisi lisanduva tõusu teemal on näiteks, kus lähtutakse huvide konflikti omavate turuosaliste soovitustest, isiklikest arvamustest, kuid mitte faktidest ega ka koostööst naaberriigiga. Samasse nädalasse jäi Eesti Riigikogu otsus lisanduv aktsiisitõus ära jätta, peamiselt kartuses, et piirikaubandus

suureneb ning Läti Seimi otsus 2025. aastal alkoholiaktsiise 10% tõsta. Puudu jäi elementaarsest suhtlemisest kahe hästi läbi saava naabri vahel.

2. Alkoholi reklaami täielik keelamine:

- Praegu kavandatud meetmed on samm õiges suunas, kuid pikaajalises perspektiivis tuleks liikuda alkoholi reklaami täieliku keelustamise poole, sealhulgas digikanalites ja sotsiaalmeedias. See eesmärk peaks olema dokumendis selge eesmärgina nimetatud, mitte kui midagi, milleni me tõenäoliselt võiksime jõuda.
- Alkoholi poliitika pakett toimib kõige efektiivsemalt koosmõjus. Alkoholi reklaamimine tegutseb nende positiivsete eesmärkide vastu. Kui hind ja kättesaadavus mõjutavad peamiselt juba alkoholi tarvitajaid, siis reklaam on tootjate ja kauplejate otsene suhtlemine kogu elanikkonnaga, omades eesmärki leida uusi tarbijaid.
- Kui me aastaks 2035 saavutame kõik selle dokumendi plaanid, oleme paraku ikka märkimisväärselt maas olukorrast, kus Leedu oli juba aastal 2018. Alkoholi reklaamimise võimaldamine oleks sellest olulisemaid näiteid.
- Aasta tagasi olime olukorras, kus MKM kavandas Reklaamiseaduse muudatusi, mis oleks oluliselt lõdvendanud ka alkoholireklaami piiramist ning potentsiaalselt toonud seadusandlusse turuosaliste eneseregulatsiooni. Kuigi on see plaan hetkel sahtlisse pandud, on surve ja motiiv selliste kavade jätkamiseks kindlasti olemas ning praegune dokument ei kaitse nende vastu piisavalt.
- Nende kahe protsessi (MKM-i Reklaamiseaduse VTK ja SoM-i roheline raamatu koostamine) käigus on alkoholireklaami küsimus kummaliselt liikunud välja üldisest alkoholi poliitika kontekstist ning hoitud MKM-i majandushuvide haardes. Selle dokumendi võimaluseks oleks anda valitsuse tasandil suunis ja nägemus, kuidas alkoholireklaami peaks alkoholi poliitika iseenesestmõistetava osana pidama.

3. Füüsilise kättesaadavuse vähendamine:

- Alkoholi müügikohtade arvu vähendamine ja tõhusam järelevalve on positiivsed sammud, kuid siinkohal tuleb astuda veelgi konkreetsemaid samme. Näiteks võiks siduda müügilubade süsteemi müügikohtade (ka kohapeal tarvitamiseks) tiheduse ja arvuga. Näiteks on Luxembourgis lubatud avada alkoholi müügikohti üks 500 elaniku kohta. Siinjuures me ei esita konkreetset seda 1 per 500 näidet kui konkreetset eeskju. Oluline oleks hinnata Eesti olukorda ja lähtuda sellest.
- Oluline ei ole mitte ainult müügikohtade arvu kasvu peatamine, kuna hetke olukord ei ole kindlasti optimaalne, vaid selle vähendamine.
- Lisaks tuleks tõsiselt kaaluda alkoholi müügi keelustamine tanklates, nii nagu seda on Leedu teinud. Eestis on see diskussioon takerdunud taas umbmääraste arvamussavalduste taha, nagu kuidas defineerida tankla territooriumi, mis on tankla vahetus lähedusest asuv kauplus jne. Leedu näol on olemas toimiv ja edukas näide meile väga sarnasest riigist.

4. Teadlikkuse tõstmine ja võtmeteemad:

- Kuigi dokument suunab olulist tähelepanu teatud puudujääkidele üldsuse teadlikkuse osas ja mainib ära nii mõõduka tarbimise kasulikkuse müüti, alkoholi ja vähi seost ning alkoholi tarvitamise negatiivset mõju raseduse ajal, ei oma see dokument piisavat potentsiaali märkimisväärsel muudatust ellu tuua.
- Kui alkoholi ja vähi seose osas on viimase paari aasta sees lõpuks mingid tegevused aset leidnud (TAI küsitlus/kampaania), siis alkoholi ja raseduse teemas oleme tõsiselt maha jäänud. Kui Euroopa Liidu 2006. aastal avaldatud Euroopa alkoholistrateegia viiest prioriteetsest esimene seadis eesmärgiks veel sündimata laste kaitsmise alkoholikahjude eest, oleks keeruline mõista kui me aastaks 2035 ei ole selles osas konkreetseid sihitud tegevusi ette võtnud. Eriti arvestades, et USA CDC andmetel tekitab raseduse aegne alkoholi tarvitamine lääne riikides pöördumatuid kahjustusi kuni 5% elanikkonnast.

5. Kodanikuühiskonna võimestamine ja roll:

- Igasuguse ühiskondliku probleemi lahendamises peaks kodanikuühiskond täitma olulist võtmerolli. Eestis on siiaaani alkoholiprobleemiga tegelemine olnud valdavalt vabatahtlik tegevus. See on kasutamata ja puuduolev ressurss.
- Käesolev dokument kodanikuühiskonna rolli ei maini.

6. Strateegia elluviimise ja seire mehhanismid:

- Dokument sisaldab märkimisväärsed eesmärgid, kuid puudub selgus, kuidas nende täitmist järgitakse ja seiratakse. Vajalik on luua tõhusad seire- ja aruandlusmehhanismid ning tagada, et poliitika mõju hinnatakse regulaarselt.

Kokkuvõte

ETAK peab „Alkoholitarvitamise vähendamise arengusuunad 2025–2035“ dokumenti äärmiselt vajalikuks ja tervitab selles sätestatud eesmärgid. Samas usume, et Eesti rahva tervise ja heaolu nimel tuleb läheneda veelgi ambitsioonikamalt, et tagada alkoholi tarvitamise ja sellega seotud kahjude pikaajaline ja püsiv vähenemine. Isegi kui meie ettepanekute kaasamiseks ei ole piisavalt poliitilist tahet või ei nähta nende jaoks vajalike ressursse, olgu need mõtteliseks toeks alkoholipoliitika jätkuval arendamisele, näidates, et 10 aasta arengusuundade dokument ei hõlma kaugeltki kõike, mida oleks oluline ja võimalik teha.

ETAK-i liikmed on:

Eesti Arstide Liit, Eesti Lastekaitse Liit, Eesti Perearstide Selts, Eesti Psühhiaatrite Selts, Eesti Lastevanemate Liit, Eesti Tervisedenduse Ühing, Eesti Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsioon VATEK, Avatud Lootuse Fond, MTÜ Salutare, Eesti Karskusliit.

Lisainfo:

Lauri Beekmann

5261884

beekmann@nordan.org

www.etakvõrgustik.ee